

**Kísérletek
a kegyelmi
pillanatra** Csontos János:
Száz év talány
Kiegészítések József
Attilához
Éghajlat Könyvkiadó,
Bp., 2008.

Csontos János kötetének címe, *A Száz év talány* összetett jelentést hordoz. Először is József Attila születésének századik évfordulójára utal. A verseskönyv 2008-ban jelent meg, s a jubiláló költő töredékben maradt verseinek kiegészítéseit foglalja magában. Van előnye a késleltetésnek: elmúlt az évfordulós kampány, s mindennapjainkban szép csöndben szeretjük tovább József Attilát.

A kötet cím *talány* szavából arra a megfelfejthetetlen rejtélyre következtethetünk, hogy amikor a nagy költő elakadt az írásban, akkor vajon mire gondolhatott, helyesebben milyen gondolatot keresett, s próbált megfeleltetni a formai szükségszerűségnek. Csontos költői művelete nem ennek találgatása – ez meddő vállalkozás és hiúságok hiúsága lett volna. Furcsa lenne, ha egy költő azt mondaná, hogy amivel József Attila nem volt képes megbirkózni, azt majd ő megoldja. Ilyesmiről szó sincsen – ellenkezőleg, a költői főhajtás egy nemével, a mesternek szóló alkotói alázattal van dolgunk. Csontos már számos jelét adta korábbi köteteiben annak, hogy József Attila az elsőszámú példaképe. *Para* című, korábbi kötetében klasszikusaink közismert verseiről adott beleérzést, parafrázist, néha paródiát – de még az utóbbi is *hommage*-ként hatott, s a József Attila-átélés akkori két verse a sorozat legsikerültebb darabjai közé tartozott. Úgy vélem, most is, az egész kötetnyi – százánál több –, József Attila által elkezdett és Csontos János kezével-agyával-szívével befejezett vers ezt a rendeltetést tölti be: a *tiszteletadás*ét. Az *ommázs* pedig, ha csakugyan költészet, akkor nem csupán virágkoszorú a szobor fejére, hanem önkifejezés is, eleven lélegzetű kifejezése a szerző saját lelkületének, s a kor szellemének, a koreszmének is – Csontos János-mű, a József Attila-töredékek örvén.

Merész vállalkozás, nem vitás. De mintha maga József Attila adott volna hozzá felhatalmazást, amikor ezt írta a *Nem én kiáltok* soraiban: „...hiába fűrészöld önmagadban, / csak másban moshatod meg arcodat.” Költő-kortársaink – Kálnoky Lászlótól Pilinszky Jánosig, Nemes Nagy Ágnesig, Juhász Ferentől, Nagy Lászlótól Orbán Ottóig és Bella Istvánig – József Attilában mosták meg arcukat, hogy tükrében tisztában lássák önmagukat. Nincs eredetiség ilyesféle visszfények nélkül.

A könyvcímről még el kell mondanom, hogy ha nem is utal García Márquez *Száz év magány* című regényére (tartalmi összefüggésre nemigen gondolhatunk), rímelni rímeli rá. Vajon teljesen formális ez az összecsengés? Én ilyen magyarázatot találok rá: világirodalmi viszonylatban a huszadik század (egyik) legnagyobb költi életműve és (egyik) legnagyobb regénye találkozik a címben. Ha ez volt a szándék, egyetértek vele.

Nem akármilyen feladat József Attila hiányzó sorainak pótlása. Mérnöki tudás is kell hozzá, a töredékes képzőművészeti tárgyak rekonstruktoréhez fogható alaposág és szakszerűség. Mintha megcsonkult ókori Vénusz- vagy Apollón-szobor tagjait pótolná egy mai szobrász. Ám ennél többről van szó, mert Csontos nem csupán kiegészíti valamely egykoron befejezett, csak idővel megsérült művet, hanem *félbemaradt* költeményeket kerekít ki egészre – befejezi az „*abbahagyott verset*”, ahogy Illyés Gyula mondaná. Míg a múzeumi restaurátor kikövetkezteti a szükségszerűt, addig a verskiegészítő megálmodja az ismeretlent – és az eredmény nem a *befejezett* József Attila-töredék lesz, hanem annak csupán egy *lehetséges változata*, úgy, ahogy Csontos János álmodta meg, nem csupán József Attilára, hanem önmagára is jellemzően. József Attila félbemaradt versére hangolta magát, közben átpörgette magában a költő azon verseit, amelyek az adott műhöz hasonlítanak valamiben. Figyelembe vette a József Attila által megválasztott formát, a rá jellemző észjárást, szókincset, munkamódszert, rímelést és egyéb mesterségbeli fogásokat. Eljárása a műfordító metódusára emlékeztet – nem véletlenül utaltam Kálnoky László műfordításkötetére, *A lehetséges változatokra*.

Elmondhatjuk *A hetedik* című József Attila-verssel: a befejezetlen költemények kiegészítése legyen először hiánypótlás, másodsor *hommage*, harmadszor parafrázis, negyedszer paródia, ötödször ujjgyakorlat, hatodsor mesetermő – de *a hetedik te magad légy* – a „maszkmester” vegye le álarcát, mint annak idején Rákos Sándor. Ezt a műveletet viszi végig Csontos János, a „Szóljon e költemény arról, aki ápol / s nem feledkezik meg soha önmagáról” verskezdemény *hét strófás* folytatásában. Mire a mű végére ér, már ő maga szól, mint aki egy darabig hallgatja József Attilát, néhány strófa erejéig vele együtt énekliz az aláfestő szólamot, majd a hangot átveszi – s nicsak, József Attila-hangon ő fejezi be a verset, már a magáét mondva.

József Attila így sóhajtott föl, amikor egy nagy versét befejezte: „Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!”

Vajon mit érzett Csontos János, amikor a félbehagyott József Attila-verseket befejezte?

Alföldy Jenő